

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

DOI 10.26565/2225-7756-2024-77-04
УДК 159.92

С.П. БЕЗКОРОВАЙНИЙ (Безкоровайний Сергій Петрович)

аспірант кафедри психології ХНПУ імені Г. С. Сковороди

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна.

провідний психолог ТОВ "НВПХП"

e-mail: serechka3501@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0246-2861>

І.В. ГОРДІЄНКО-МИТРОФАНОВА (Гордієнко-Митрофанова Ія Володимирівна)

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології ХНПУ імені Г. С. Сковороди,

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна.

сертифікований психолог-психотерапевт в методи позитивної психотерапії,

e-mail: ikavgm@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5332-0663>

С.А. САУТА (Саута Сергій Леонідович)

аспірант кафедри психології ХНПУ імені Г. С. Сковороди,

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна.

директор зі сталого розвитку Групи Компаній "Netpeak Group",

сертифікований психолог-консультант за методом Провокативної Психології.

e-mail: sergeisauta@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1213-2655>

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПУСТОТЛИВОСТІ ЯК КОМПОНЕНТА ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Ця стаття представляє розробку концептуальної моделі розвитку пустотливості як компонента грайливості/ігрової компетентності, що є важливим внеском у сучасну психологію. Пустотливість розглядається як ключовий елемент, що інтегрує в собі низку психологічних характеристик, таких як ігрова компетентність, емоційний інтелект, креативність, і гнучкість особистісних рис у соціальних взаємодіях, які сприяють успішній соціальній адаптації та ефективному управлінню міжособистісними конфліктами. Важливою характеристикою пустотливості є здатність діяти "на межі фолу" – балансувати між прямою (агресією) та чемністю (страхом), що дозволяє ефективно маневрувати в соціальних взаємодіях та вирішувати конфлікти у ситуаціях, де ризик порушення соціальних норм є високим. Модель складається з трьох основних складових: мотиваційно-цільової, яка визначає основні орієнтири розвитку пустотливості; процесуально-діяльній, що охоплює діяльність із розвитку ключових психологічних характеристик та інтегральних якостей, властивих пустотливості; та рефлексивно-результативної, яка спрямована на аналіз досягнень та результатів саморозвитку. Особливу увагу приділено опануванню специфічних психотехнік, що допомагають розвивати ключові психологічні характеристики та інтегральні якості, необхідні для успішного управління міжособистісними взаємодіями та конфліктами. Запропонована модель інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, підкреслюючи важливість пустотливості як інструменту соціальної адаптації, творчого самовираження та ефективного управління конфліктами у різних соціальних контекстах. Підбір відповідних психодіагностичних методик на основі цієї моделі відкриває нові можливості для емпіричного дослідження пустотливості та розроблення діагностичного інструментарія, що дозволить глибше зрозуміти й оцінити пустотливість у різних культурних контекстах. Подальші дослідження зосереджені на вивченні специфічних психотехнік і стратегій, які застосовуються особистостями з високим рівнем пустотливості для ефективного керування соціальними взаємодіями та конфліктами.

Ключові слова: ігрова компетентність, грайливість, пустотливість, ігрова позиція Пустун, концептуальна модель, емоційний інтелект, міжособистісна взаємодія, міжособистісний конфлікт, молодість, зрілість

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми. Ця робота є логічним продовженням серії досліджень, присвячених ігровій компетентності (ludic competence) / грайливості (playfulness). Грайливість визначається як інтегральна особистісна властивість, яка дозволяє людині зберігати цілісність і єдність власної особистості, адаптуватися до змін, долати

труднощі, витримувати ситуації невизначеності та підтримувати психологічне благополуччя, тобто *сприймати будь-яку складну ситуацію як виклик, а не як загрозу* (Gordienko-Mytrofanova, Kobzieva, Sauta, 2019c). У вузькому сенсі грайливість розглядається нами як особистісна властивість ефективно керувати міжособистісними конфліктами.

Як цитувати: Безкоровайний, С.П., Гордієнко-Митрофанова, І.В., Саута, С.А. (2024). Концептуальна модель розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, (77), 28-39. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2024-77-04>

In cites: Bezkorovainyi, S., Gordienko-Mitrofanova, I. Sauta, S. (2024). Conceptual Model of Mischievousness Development as a Component of Game Competence. *Visnyk of V.N. Karazhin Kharkiv National University. Series Psychology*, 77, 28-39. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2024-77-04>

© Безкоровайний, С.П., Гордієнко-Митрофанова, І.В., Саута, С.А., 2024; CC BY 4.0 license

У розроблюваній нами концепції грайливості / ігрової компетентності одним із компонентів грайливості як інтегральної особистісної властивості є *пустотливість* – здатність Гравця керувати увагою Іншого, створюючи ситуації "випробування себе" у взаємодії з Іншим як суб'єктом пустощів. Це відбувається з метою досягнення пікових переживань, наприклад, під час опрацювання заборонених тем. Гравець виступає як суб'єкт, який вирішує конфлікт за допомогою грайливості, тоді як Інший є його опонентом, який може бути представлений як одним індивідом, так і кількома.

Ця стаття є першою в серії досліджень, спрямованих на розробку концептуальної моделі розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності, що має особливу актуальність у сучасному контексті розвитку гнучких навичок (soft skills). У світі, де зміни відбуваються стрімко, а невизначеність стає звичною, гнучкі навички набувають критичної важливості для успішної адаптації й ефективної комунікації. Пустотливість, як один з ключових компонентів грайливості, сприяє розвитку таких гнучких навичок, як креативність, емоційний інтелект, гнучкість мислення, здатність до ефективного управління конфліктами та взаємодії з іншими. Представлена концептуальна модель дозволяє глибше зрозуміти, як пустотливість допомагає управляти міжособистісними конфліктами та адаптуватися до соціальних викликів. Враховуючи важливість розвитку гнучких навичок у сучасних умовах, ця модель не тільки теоретично обґрунтовує роль пустотливості, але й створює наукову основу для підбору психодіагностичних методик, спрямованих на розвиток та оцінку ключових компетенцій, що дозволяють особистості не лише адаптуватися, але й досягати успіху в умовах сучасних викликів.

Пустотливість як компонент грайливості вітчизняна психологія розглядає переважно в контексті досліджень групи науковців, таких як І. В. Гордієнко-Митрофанова, С. А. Саута, С. П. Безкоровайний, Ю. А. Кобзева, І. О. Зуєв. Роботи вчених зосереджені на вивченні грайливості, де пустотливість визначається як один із ключових компонентів.

Дослідження пустотливості були мотивовані працями вчених, які досліджували грайливість як стійку особистісну рису. У створених ними опитувальниках пустотливість або дитячість (як прояв пустотливості) виступає однією зі шкал грайливості: Older Adult Playfulness Scale: оптимістичний (upbeat), пустотливий (impish), безпосередній (spontaneous), гумористичний (humorous) (Yarnal Qian, 2011); Adult Playfulness Scale: безпосередній (spontaneous), експресивний (expressive), веселий (fun), креативний (creative), дитячий (silly) (Glynn, Webster, 1993); Playfulness Scale for Adults: люблячий веселощі (fun-loving), почуття гумору (sense of humor), схильний до дитячої поведінки (enjoys silliness), неформальний характер (informal), ексцентричний (whimsical) (Schaefer, Greenberg, 1997). Тут же зазначимо, що в згаданому вище опитувальнику Older Adult Playfulness Scale ("Шкала грайливості для пізньої зрілості"), розробленому К. Ярнал і С. Цянь, фактор "пустотливий" описаний через такі складові, як неслухняний (naughty), шкідливий (mischievous), той,

хто поводить як клоун (clowning), той, хто дразниться (teasing) (Yarnal, Qian, 2011).

Психолінгвістичні дослідження, проведені І. В. Гордієнко-Митрофановою та колегами, розкрили складну семантичну структуру поняття "пустотливість". Ядро цієї структури включає "жартівливість" і "безпосередність", що відображають сутність поняття, тоді як периферія охоплює такі аспекти, як креативність, схильність до провокацій, експерименти з межами дозволеного та прощупування соціальних кордонів у взаємодії з іншими. Це розширене розуміння пустотливості підкреслює її роль у гнучкому маневруванні в соціальних ситуаціях, включаючи міжособистісні конфлікти, що дозволяє інтегрувати цей компонент у загальну концепцію ігрової компетентності. Виявлення цих семантичних зв'язків сприяє глибшому розумінню пустотливості як важливої складової соціальної адаптації та розвитку особистості (Gordienko-Mytrofanova, Kobzieva, 2019b; Kobzieva, Gordienko-Mytrofanova, Goncharenko-Kulish, 2020c).

У 2019 р. вітчизняними вченими І. В. Гордієнко-Митрофановою, С. А. Саутою, І. А. Зуєвим і Ю. А. Кобзевою був створений опитувальник ігрової компетентності (ОІК) – перший та єдиний в Україні. В ОІК "пустотливість" – одна з семи шкал грайливості / ігрової компетентності. Протягом роботи над опитувальником (2016-2019 рр.) за допомогою факторного аналізу виявлено два латентних фактори грайливості. До складу другого фактора увійшли "Пустотливість" і "Гумор", меншою мірою – "Легкість" і "Ф'юг". Цей фактор назвали "Весела пустотливість". Зміст цього фактору виявляється, зокрема, у взаємодії з іншими "на межі фолу" – на межі дозволеного, й детально описано в праці (Гордієнко-Митрофанова, Кобзева, Зуєв, Саута, 2019а).

У 2020 р. вперше були визначені та описані рівні грайливості на основі аналізу кінематографічного ресурсу й художньої літератури (Gordienko-Mytrofanova, Kobzieva, Sauta, 2020; Саута, Гордієнко-Митрофанова, Гоголь, 2021). Результати аналізу дозволили переосмислити зміст "пустотливості" та вийти за межі повсякденного значення пустотливості як схильності до дитячої поведінки, "безтурботного бенкетування", – лише однієї з її граней.

У 2020 р. була створена проективна методика "Метафоричні асоціативні карти «Homo Ludens / Людина Граюча» та розроблено керівництво з її використання (Гордієнко-Митрофанова, Кобзева, Саута, 2020а). У керівництві вперше були описані рівні грайливості / ігрової компетентності, а також частково представлена "база ігрових позицій", зокрема ігрова позиція "Шалун", яка була переважно проілюстрована через кінематографічні ресурси та художню літературу.

Продовжуючи дослідження пустотливості як багатогранного й динамічного явища в цьому напрямі, у 2023 р. було створено інтерактивний навчальний посібник "Грайливість чи ігрова компетентність", у якому пустотливість та відповідна їй ігрова позиція "Пустун" були представлені через різні медіа-ресурси, зокрема літературний і відео-контент (Фільмографія грайливості), кейси, інфографіку та блок-схеми з текстовою формою алгоритмів тощо. Використовуючи

згадані інструменти тренінгу, учасники тренінгу спочатку визначають тип грайливості, аналізують за певними критеріями міжособистісний конфлікт, ідентифікують Гравця (той, хто керує конфліктом) й Іншого (опонента Гравця), виявляють ресурс перетворення проблемного простору на ігровий простір рішень (ефективних стратегій керування конфліктом або розв'язання проблеми), визначають рівень і підрівень ігрової позиції, зокрема "Пустуна", та врешті визначають, яку психотехніку використовує "Пустун" при керуванні міжособистісним конфліктом (Gordienko-Mytrofanova, Sauta, Bezkorovainyi, 2023a).

За результатами тренінгу ігрової компетентності, який триває з 2014 р. й по теперішній час, та результатами наведених вище теоретичних і емпіричних досліджень, було висунуте припущення, що критеріями розвитку пустотливості можуть слугувати: високий рівень гнучкості, креативності, толерантності до невизначеності, почуття гумору та здатності до маневрування в умовах ризику; помірний рівень соціальної активності, комунікабельності та емоційної чутливості до стану інших; та низький рівень емоційної нестійкості, імпульсивності й залежності від зовнішніх оцінок, що забезпечує здатність діяти на межі дозволеного без втрати контролю.

Мета. Метою цієї статті є розробка та опис концептуальної моделі розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності, яка слугуватиме основою для підбору психодіагностичних методик, релевантних об'єкту та предмету дослідження.

Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі завдання: розробити концептуальну модель, яка розкриває психологічні передумови розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності; визначити основні складові цієї моделі та їх взаємозв'язки; на основі моделі підібрати психодіагностичний інструментарій, що забезпечить ефективну діагностику та подальше дослідження пустотливості в рамках констатувального експерименту.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань були ретельно підібрані методи дослідження. Використано теоретичні методи, зокрема аналіз наукової літератури, що допоміг систематизувати існуючі знання і закласти теоретичну основу для моделювання. Емпіричний етап включав психолінгвістичні дослідження концепту "пустотливість", а також анкетування і спостереження під час тренінгів, що допомогло уточнити модель і перевірити її на практиці. Підібрано психодіагностичний інструментарій, який забезпечує надійність і валідність результатів для подальшого дослідження пустотливості на етапі констатувального експерименту.

Результати. На основі результатів психолінгвістичного дослідження (вільного асоціативного експерименту зі словом-стимулом "пустотливість" (Gordienko-Mytrofanova, Kobzieva, 2019a) аналізу шкал грайливості (див. "Опитувальник ігрової компетентності", (Кобзева, Гордієнко-Митрофанова, Зуев, Саута, 2019)), змістової характеристики поведінкового патерну ігрової позиції "Пустун" (Гордієнко-Митрофанова, Саута,

Безкоровайний, 2023a: 100; Gordienko-Mytrofanova, Kobzieva, 2019a; Kobzieva, Gordienko-Mytrofanova, Goncharenko-Kulish, 2020b), операціоналізації конструктів ігрової компетентності (Gordienko-Mytrofanova, Hohol, Sauta, 2023c; Гордієнко-Митрофанова, Саута, 2024) побудовано концептуальну модель, що розкриває психолого-психолінгвістичні передумови розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності (див. рис. 1).

Концептуальна модель розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності є варіацією інших моделей розвитку компонентів грайливості / ігрової компетентності (Кобзева, 2020:110-111; Гордієнко-Митрофанова, Баскакова, 2022:129-131). Основою для всіх цих варіацій стала загальна концептуальна модель розвитку семи компонентів грайливості / ігрової компетентності (сензитивності, гумору, легкості, уяви, фірми, пустотливості, фугітивності). Модель включає такі складові:

I – Мотиваційно-цільова складова окреслює чіткі орієнтири для розвитку кожного компонента грайливості / ігрової компетентності. Вона включає розвиток ігрової компетентності (Саута, Гордієнко-Митрофанова, Безкоровайний, 2023:265-292; Гордієнко-Митрофанова, Саута, Безкоровайний, 2023a), розвиток конфліктної компетентності (Гордієнко-Митрофанова, Гоголь, Саута, 2023), а також розвиток поведінкового патерну, властивого певній ігровій позиції (Гордієнко-Митрофанова, Саута, Безкоровайний, 2023a, 2023b).

II – Процесуально-діяльнісна складова визначає стратегічні лінії розвитку кожного компонента грайливості / ігрової компетентності. Вона включає діяльність, спрямовану на розвиток ігрової компетентності, а також діяльність з опанування специфічної ігрової позиції, що дозволяє інтегрувати її в міжособистісну взаємодію. Діяльність з опанування специфічної ігрової позиції спрямована на розвиток ключових психологічних характеристик та інтегральних якостей, властивих певній ігровій позиції. Розвиток цих якостей можливий через освоєння певних психотехнік.

Пунктирною лінією на схемі (рис. 1) в блоці "Діяльність з розвитку ІК" у нижній частині схеми об'єднано три основні ігрові позиції, які чітко простежуються в поведінкових паттернах Гравця (фірм – Дипломат, пустотливість – Пустун, фугітивність – Юродивий). У верхній частині об'єднано чотири на так звані скрізні ігрові позиції, які в різній мірі проявляються в основній ігровій позиції та виступають ресурсами перетворення проблемного простору на ігровий (сензитивність – Емпат, гумор – Справжній Гуморист, легкість – Еквілібрист, уява – Скульптор) (Гордієнко-Митрофанова, Саута, Безкоровайний, 2023a, 2023b).

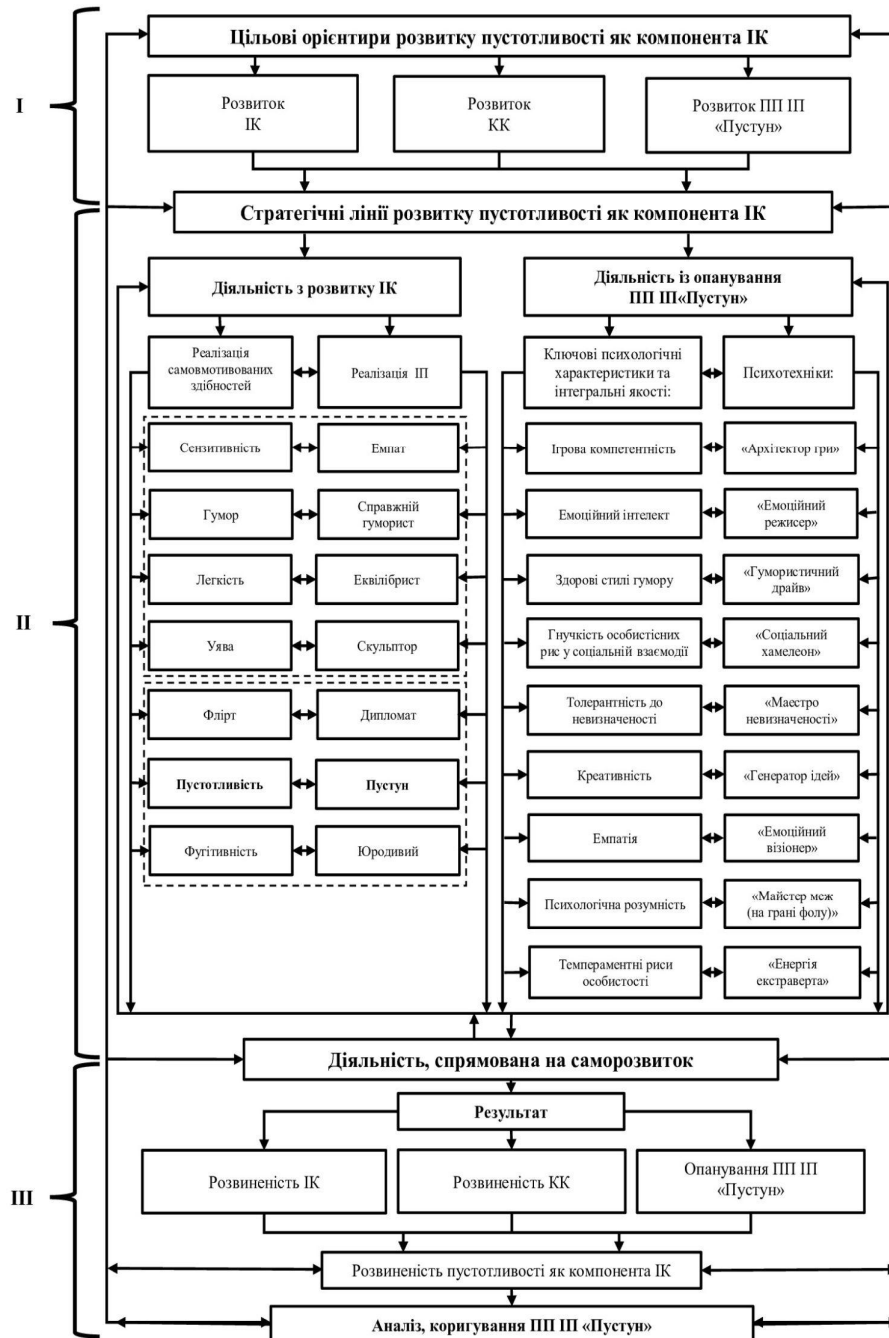
III – Рефлексивно-результативна складова охоплює результат та аналіз досягнень щодо опанування поведінковим патерном ігрової позиції, що відповідає певному компоненту грайливості / ігрової компетентності. Ця складова передбачає активну діяльність, спрямовану на саморозвиток. Результат саморозвитку втілюється в розвиненості ігрової компетентності взагалі, й оволодінні знаннями та вміннями щодо певної ігрової позиції та розвиненості особистісних якостей, які притаманні певній ігровій позиції, зокрема. І все це має на меті розвиток

певного компоненту ігрової компетентності як здібності й здатність особистості до самостійного аналізу щодо ефективного керування міжособистісними конфліктами та швидкого коригування в процесі опанування певною ігровою позицією.

Принципова різниця між варіацією інших моделей з розвитку певних компонентів грайливості / ігрової компетентності полягає саме в процесуально-діяльнісній складовій, зокрема в діяльності з опанування поведінковим патерном певної ігрової позиції. Тому доцільно зосередитися саме на цьому блоці.

Для більш глибокого розуміння психологічних передумов розвитку пустотливості як компонента

грайливості / ігрової компетентності на основі аналізу теоретичних і емпіричних досліджень з цієї проблеми, як було зазначено раніше, визначено ключові психологічні характеристики та інтегральні якості, характерні для "Пустуна": 1) ігрова компетентність, 2) емоційний інтелект, 3) здорові стилі гумору, 4) гнучкість особистісних рис у соціальній взаємодії, 5) толерантність до невизначеності, 6) креативність, 7) емпатія, 8) психологічна розумність, 9) темпераментні риси особистості. Ці характеристики формують основу для успішного управління міжособистісними взаємодіями та конфліктами саме в цій ігровій позиції.

Умовні позначення: ІК – ігрова компетентність; КК – конфліктна компетентність; ПП – поведінковий патерн; ІП – ігрова позиція

Рисунок 1. Модель розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності/Model of the development of mischief as a component of play competence.

Наведемо короткий опис зазначених вище ключових психологічних характеристик та інтегративних якостей "Пустуна":

1. **Ігрова компетентність** відображає здатність легко змінювати ролі та адаптуватися до різних соціальних ситуацій, підтримуючи динамічність і креативність у взаємодії. Включає такі ключові здібності, як *сензитивність, почуття гумору, уява, легкість, флірт, пустотливість і фугітивність*. Ці здібності дозволяють людині ефективно взаємодіяти в різних соціальних контекстах, легко пристосовуючись до нових ролей.

2. **Емоційний інтелект** охоплює здатність розпізнавати та впливати на емоції інших людей, а також контролювати власні емоційні реакції. Він включає розуміння своїх і чужих емоцій, управління емоціями та міжособистісний і внутрішньоособистісний емоційний інтелект.

3. **Гумор** виконує важливу роль у зниженні соціальної напруги та підтримці позитивного настрою в складних ситуаціях. Включає здатність використовувати *самопідтримуючий гумор*, що допомагає підтримувати позитивний настрій навіть у стресових ситуаціях, і *афіліативний гумор*, який сприяє встановленню та підтримці позитивних соціальних зв'язків.

4. **Гнучкість особистісного рис у соціальній взаємодії** означає здатність змінювати свою поведінку відповідно до вимог ситуації та потреб інших людей. Ця характеристика охоплює екстраверсію, яка проявляється в активності та ініціативності у соціальних контактах, прив'язаність, що полягає у здатності встановлювати і підтримувати гармонійні взаємостосунки. Самоконтроль дозволяє регулювати свої імпульси і адаптувати поведінку до ситуації, тоді як емоційна стійкість допомагає зберігати спокій і контроль над емоціями в стресових умовах. Експресивність відображає схильність до виразної та емоційно насиченої поведінки, а практичність підкреслює раціональність і прагматизм у взаємодії з іншими.

5. **Толерантність до невизначеності** дозволяє ефективно діяти в умовах, коли ситуація не має чітких рішень. Включає здатність зберігати спокій у складних обставинах, відкритість до нових можливостей, здатність приймати неоднозначність і невизначеність, а також внутрішню стійкість.

6. **Креативність** означає здатність генерувати нові ідеї та підходи до вирішення проблем. Включає допитливість, уяву, схильність до ризику і здатність до нестандартного мислення.

7. **Емпатія** дозволяє відчувати та розуміти емоції інших людей, використовуючи цю здатність для управління взаємодією. Включає різні способи прояву емпатії: інтуїтивний, емоційний та раціональний підходи до розуміння та відчуття емоцій інших.

8. **Психологічна розумність** передбачає здатність до самоаналізу, рефлексії та інтроспекції, що дозволяє глибоко розуміти свої та чужі емоційні і психологічні стани. Вона включає відкритість до нового досвіду, інтерес до переживань, як власних, так і інших людей. Ця характеристика також включає здатність діяти на межі допустимого, тобто балансувати між нормами і правилами суспільства, щоб досягати бажаних результатів у складних і неоднозначних ситуаціях. Ця

здатність до дій на межі допустимого дозволяє людині ефективно працювати в умовах невизначеності і вирішувати проблеми, які потребують нестандартного підходу.

9. **Темпераментні риси особистості** Можна припустити, що розвинена пустотливість передбачає екстравертний тип особистості, що відображає здатність активно взаємодіяти з іншими, ініціювати соціальні контакти та створювати динамічну атмосферу. Це також включає вміння швидко орієнтуватися в соціальних ситуаціях і знаходити підхід до різних людей, проявляючи при цьому оптимізм і ентузіазм.

Екстравертний тип, властивий "Пустуну", відображає здатність активно взаємодіяти з іншими, ініціювати взаємодії та створювати динамічну атмосферу. Екстравертність є більш статичним аспектом особистості, який відображає типові риси і схильності. Водночас інтегральні психологічні якості включають комплекс навичок і здібностей, які можна розвивати і які впливають на поведінку в різних ситуаціях.

Розвиток цих якостей можливий через освоєння певних психотехнік. У запропонованій концептуальній моделі психотехніки мають авторську, метафоричну назву, але є аналогами традиційних методів і технік, поширених у психології. Нижче наведено ключові психологічні характеристики та інтегральні якості, властиві "Пустуну", разом з відповідними авторськими психотехніками у лапках і аналогами традиційних методів і технік у дужках.

1. **Ігрова компетентність – "Архітектор гри" (Рольове моделювання).** "Архітектор гри" – це психотехніка, яка використовується для експериментування з різними соціальними ролями, що сприяє досягненню бажаних результатів у конфліктних ситуаціях. Ця психотехніка дозволяє учасникам змінювати ролі та вивчати їхні наслідки в безпечному середовищі. Під цією технікою маєтись на увазі рольове моделювання (Role-playing), популяризоване Дж. Морено в рамках психодрами, де учасники досліджують свої внутрішні конфлікти через експериментування з різними соціальними ролями (Moreno, 1946).

2. **Емоційний інтелект – "Емоційний режисер" (Емоційне віддзеркалення).** "Емоційний режисер" – це психотехніка, яка використовується для створення бажаної емоційної атмосфери та управління конфліктами. Вона включає спостереження за емоціями інших і контроль власних емоційних реакцій з метою їх відповідного віддзеркалення. Ця техніка аналогічна емоційному віддзеркаленню (Reflective listening), яке було розроблене К. Роджерсом у клієнт-центрованій терапії, де терапевт віддзеркалює емоції клієнта, допомагаючи йому краще зрозуміти свої почуття та створити емпатичний зв'язок (Rogers, 1951).

3. **Здорові стилі гумору – "Гумористичний драйв" (Гумористичне переформулювання).** "Гумористичний драйв" – це психотехніка, що використовує гумор для переформулювання негативних ситуацій у позитивному ключі. Вона допомагає зменшити соціальну напругу та ефективніше вирішувати проблеми. Ця техніка відповідає гумористичному переформулюванню (Humor as Reframing), що є методом когнітивно-поведінкової

терапії, який дозволяє змінювати сприйняття стресових ситуацій через гумор, перетворюючи їх на менш загрозливі та більш прийнятні (Besck, 1979).

4. **Гнучкість особистісних рис у соціальній взаємодії – "Соціальний хамелеон" (Перемикання ролей).** "Соціальний хамелеон" – це психотехніка, що допомагає швидко адаптуватися до різних контекстів через зміну соціальних ролей. Це дозволяє більш ефективно взаємодіяти з оточуючими і впливати на розвиток подій, зберігаючи при цьому гнучкість і адаптивність у поведінці. Ця техніка відповідає перемикаючій ролі (Role reversal), що широко використовується в психодрамі для кращого розуміння іншої сторони в конфлікті (Moreno, 1946).

5. **Толерантність до невизначеності – "Маєстро невизначеності" (Рефреймінг).** "Маєстро невизначеності" – це психотехніка, що використовується для зміни контексту ситуації, перетворюючи невизначеність на можливість для розвитку або знаходження нових рішень. Це дозволяє зменшити тривожність і побачити нові можливості. Ця техніка відповідає рефреймінгу (Reframing), що є технікою когнітивної терапії, яка змінює контекст або спосіб сприйняття проблеми для досягнення позитивного результату (Vitale, 2005).

6. **Креативність – "Генератор ідей" (Брейнстормінг).** "Генератор ідей" – це психотехніка, що спрямована на стимулювання творчості через генерацію нових ідей і підходів до вирішення проблем. Ця техніка включає в себе активне залучення різних думок і нестандартних рішень. Вона відповідає брейнстормінгу (Brainstorming) – груповій техніці генерації ідей, розробленій Алексом Осборном, яка сприяє креативності та знаходженню нових рішень шляхом колективного обговорення (Osborn, 1953).

7. **Емпатія – "Емоційний візіонер" (Провокація емпатії).** "Емоційний візіонер" – це психотехніка, що викликає в інших почуття та реакції, які сприяють вирішенню конфліктів або поглибленню розуміння ситуації. Ця техніка відповідає провокації емпатії (Empathy provocation), яка використовується в гештальт-терапії для створення ситуацій, що стимулюють емпатію у відповідь на провокативні дії (Perls, 1969).

8. **Психологічна розумність – "Майстер меж (на грані фолу)" (Парадоксальна інтервенція).** "Майстер меж (на грані фолу)" – це психотехніка, що використовує парадоксальні інтервенції для зміни динаміки конфлікту, стимулюючи несподівані реакції та нові шляхи вирішення проблеми. Ця техніка відповідає парадоксальній інтервенції (Paradoxical intervention), що використовується в системній терапії, де терапевт навмисно загострює проблему або надає парадоксальні завдання для досягнення терапевтичного ефекту (Watzlawick, Weakland, Fisch, 1974).

9. **Темпераментні риси особистості – "Енергія екстраверта" (Провокативна фасилітація).** "Енергія екстраверта" – це психотехніка, що стимулює групову динаміку через провокацію дискусій та взаємодію в групі. Ця техніка відповідає провокативній фасилітації (Provocative facilitation), що використовується для активного управління груповими

процесами через провокативні техніки, які стимулюють обговорення і взаємодію (Farrelly, Brandsma, 1974).

Представлена модель дозволяє розглядати пустотливості як психологічний ресурс особистості в контексті ефективного керування міжособистісними конфліктами. В організованому нами емпіричному дослідженні перевірялися такі припущення:

1. **Пустотливості пов'язана з емоційними здібностями,** такими як емоційна стійкість, здатність до емпатії, самоконтроль та використання адаптивних стилів емоційної виразності. Ці якості сприяють емоційній регуляції, підтримці психологічної стійкості в умовах стресу та зниженню ризику виникнення конфліктів у міжособистісних взаємодіях. **Афективна складова пустотливості** сприяє загальному психологічному благополуччю особистості

2. **Пустотливості пов'язана з когнітивними здібностями,** такими як креативність, відкритість до нового досвіду, допитливість та когнітивна гнучкість. Ці якості сприяють здатності до інноваційного вирішення проблем і швидкої адаптації до нових умов, що дозволяє особистості ефективно інтегрувати нові ідеї та підходи, що є критично важливим у контексті невизначеності.

3. **Пустотливості пов'язана з поведінковими характеристиками,** включаючи екстраверсію, соціальну адаптивність, здатність до маневрування між соціальними нормами та психологічну зрілість. Ці якості дозволяють особистості ефективно взаємодіяти у різних соціальних контекстах, адаптуючись до змінних умов. **Поведінковий аспект пустотливості** забезпечує ефективне управління міжособистісними взаємодіями, що є важливим для успішної соціальної адаптації та вирішення конфліктів

Наступним кроком було формування репрезентативної вибірки досліджуваних та підбір психодіагностичних методик, що відповідають об'єкту та предмету дослідження. До дослідницької вибірки увійшли 238 осіб віком від 21 до 40 років, серед яких 144 жінки та 94 чоловіки, що становить відповідно 45% і 55% від загальної кількості учасників.

Обґрунтування вибірки є необхідним кроком у контексті цього дослідження. Поєднання двох вікових груп (21-40 років) у вибірці має важливе психологічне підґрунтя. Цей діапазон охоплює етапи молодого дорослішання та ранньої зрілості, що дозволяє досліджувати безперервний розвиток особистості в контексті її соціальних і психологічних трансформацій. Молодші учасники (21-29 років) схильні до експериментів і ризикованих форм пустотливості, тоді як більш зрілі (30-40 років) демонструють більшу стабільність і маневрування між соціальними нормами. Об'єднання цих груп забезпечує збалансованість у дослідженні, дозволяє порівняти вікові зміни та виявити закономірності у розвитку пустотливості. Такий підхід сприяє отриманню більш різноманітних даних і дає можливість побачити, як пустотливості розвивається на різних етапах дорослішання, що є ключовим для розуміння цього явища в контексті життєвого циклу.

Щодо підбору методик, вони були спеціально обрані з метою, по-перше, всебічного охарактеризування особистісних корелятивів пустотливості; по-друге, вивчення її ресурсного потенціалу для повноцінного

функціонування особистості; по-третє, дослідження взаємообумовленості пустотливості з типом почуття гумору та їх синергійного впливу на особистісні якості та здібності. Під час вибору методик та відповідних їм емпіричних показників враховувалися такі вимоги до психодіагностичного інструментарію, як надійність, валідність, об'єктивність, репрезентативність, чіткість та однозначність інструкцій щодо процедури діагностики, а також можливість порівняння результатів, отриманих за допомогою певної методики, з результатами інших дослідників. Тестування проводилося в індивідуальній формі онлайн.

Нижче наведено комплекс методик дослідження пустотливості як компоненту грайливості / ігрової компетентності:

1. Опитувальник **ігрової компетентності** (ОІК) був розроблений для діагностики як загального рівня ігрової компетентності, так і її окремих компонентів. ОІК створений колективом авторів: І. Гордієнко-Митрофановою, Ю. Кобзевою, С. Саутою та І. Зуєвим у 2019 році. Він складається з 50 тверджень, що охоплюють різні аспекти особистісних характеристик, пов'язаних із ігровою компетентністю, згрупованих у 7 шкал. Зміст діагностичних шкал формувався з урахуванням семи концептуальних параметрів параметрів, які описують поняття "грайливість", а саме: сензитивність, почуття гумору, легкість, уяву, флірт, пустотливість і фугітивність. Вони детально описані у першому розділі даного дослідження. Інтегральний показник загального рівня ігрової компетентності визначається шляхом підсумовування балів за всіма шкалами. Респонденту пропонується оцінити твердження, що описують різні аспекти поведінки в життєвих ситуаціях, за п'ятибальною шкалою: від "повністю не згоден" (1 бал) до "повністю згоден" (5 балів). Нормативні значення шкал поділяються на три рівні: низький, середній і високий. Опитувальник призначений як для індивідуальної, так і групової роботи в процесі консультативно-терапевтичної, тренінгової та науково-дослідної роботи (Гордієнко-Митрофанова, Кобзева, Зуєв, Саута, 2019).

2. Для вивчення **емоційного інтелекту** була використана методика діагностики емоційного інтелекту, розроблена Д. В. Люсіним у 2006 році. Ми скористалися україномовною версією цього опитувальника у перекладі М. Яцук, виконаним у 2019 році (Яцук, 2019 : 55). Ця методика базується на теорії емоційного інтелекту, яка визначає його як здатність розпізнавати, розуміти та керувати як власними емоціями, так і емоціями інших людей. Опитувальник складається з кількох шкал, кожна з яких оцінює окремі аспекти емоційного інтелекту, серед яких: розуміння емоцій, управління емоціями, управління своїми емоціями, розуміння власних емоцій, управління емоціями інших, розуміння емоцій інших, контроль експресії, внутрішньоособистісний емоційний інтелект, міжособистісний емоційний інтелект та загальний рівень емоційного інтелекту.

Опитувальник складається з 46 тверджень, на які респонденти відповідають за п'ятибальною шкалою: від 1 ("зовсім не погоджуюся") до 5 ("цілком погоджуюся"). Згідно з ключем підраховують "сірі" бали, які потім

переводять у стенографи. Отримані результати дозволяють оцінити розвиток емоційного інтелекту та виявити сильні й слабкі сторони в емоційній компетентності (Яцук, 2019).

3. Із метою визначення стилів гумору було використано опитувальник стилів гумору (Humor Styles Questionnaire – HSQ), розроблений Р. Мартіном зі співавторами у 2003 році (Martin et al., 2003). Ми скористалися адаптованою версією опитувальника, виконаною С. Скворцовим та О. Зайвою у 2005 році для української вибірки. Цей опитувальник призначений для вивчення різних типів гумору, які люди використовують у міжособистісній взаємодії, а також для регулювання власного емоційного стану. HSQ містить 32 твердження, згруповані в чотири шкали, що відображають чотири основні стилі гумору: афіліативний гумор, самопідтримуючий гумор, агресивний гумор і самозневажливий гумор. Респонденти оцінюють свою згоду з кожним твердженням за шкалою від 1 до 7, де 1 – "повністю не згоден", 7 – "повністю згоден". Твердження описують різні ситуації використання гумору (жартування в компанії, самоіронія, жартування з інших). Частина з них сформульована в позитивній формі, інша частина – у негативній (Скворцов, Зайцева, 2005).

4. Для дослідження **особистісних рис** було використано П'ятифакторний опитувальник особистості **"Велика П'ятірка"** NEO PI (NEO Personality Inventory), розроблений Робертом МакКреєм та Полом Костою у 1992 році. Цей опитувальник є одним із найпоширеніших інструментів для оцінки особистісних характеристик, базуючись на п'яти основних факторах, що відображають ключові аспекти особистості. Адаптація та переклад опитувальника на українську мову були здійснені групою науковців: Дмитрієвою С. М., Максимець С. М., Бутузовою Л. П., Дубравською Н. М., Фриз І. В., Сидоренко Н. І., Стаховою О. О., Мачушником О. А. у 2017 році. Опитувальник складається з 75 пар протилежних за значенням тверджень, згрупованих у п'ять основних шкал, що відображають ключові аспекти особистості: екстраверсія – інтроверсія, прив'язаність – усамітненість, самоконтроль – імпульсивність, емоційна нестійкість – емоційна стійкість, експресивність – практичність. Стимульний матеріал має п'ятиступінчасту шкалу Лайкерта (-2; -1; 0; 1; 2), за допомогою якої можна виміряти ступінь вираженості кожного з п'яти факторів (Дмитрієва та ін., 2017 : 220).

5. З метою вивчення особливостей особистості на основі властивостей темпераменту було використано методику **індикатора типу Майерс-Бріггс** (Myers-Briggs Type Indicator, MBTI), розроблену Кетрін Бріггс та Ізабель Бріггс Майерс у 1940-х роках, з подальшими оновленнями та адаптаціями, зокрема у 1998 році. Ця методика базується на теорії психологічних типів Карла Юнга і спрямована на визначення індивідуальних відмінностей у сприйнятті світу та прийнятті рішень. MBTI складається з 93 питань, на які респонденти відповідають, обираючи один із двох запропонованих варіантів. Опитувальник охоплює чотири дихотомії, які описують різні аспекти особистості: екстраверсія – інтроверсія (E-I); сенсорика – інтуїція (S-N); мислення –

почуття (Т-Р); судження – спостереження (І-Р). На основі комбінації цих чотирьох дихотомій визначається один із 16 можливих типів особистості, наприклад, INTJ або ESFP.

МВТІ широко використовується у різних галузях, включно з психологічним консультуванням, професійною орієнтацією, управлінням персоналом та особистісним розвитком. Цей інструмент дозволяє глибше зрозуміти індивідуальні особливості людини, виявити її сильні та слабкі сторони, а також розробити ефективні шляхи взаємодії з іншими людьми. Окрім цього, опитувальник допомагає покращити розуміння процесів прийняття рішень та особистісних преференцій у контексті міжособистісної комунікації. МВТІ перекладено на 30 мов, включаючи українську, що робить його універсальним інструментом для застосування в різних культурних і професійних середовищах (Myers, McCaulley, Quenk, Hammer, 1998).

6. Із метою діагностики толерантності до невизначеності було обрано **новий опитувальник толерантності до невизначеності**, розроблений Т.В. Корніловою у 2010 році та адаптований Г. М. Громовою у 2021 році. Опитувальник є інструментом для оцінки індивідуальної здатності людини зберігати ефективність діяльності та психологічну стабільність в умовах невизначеності. Однією з вагомих переваг цього опитувальника є його універсальність, оскільки він підходить для використання серед різних вікових, соціальних та професійних груп. Опитувальник містить 33 питання, спрямованих на оцінку цієї риси через три основні фактори, що утворюють відповідні шкали.

Перша шкала вимірює толерантність до невизначеності, яка характеризується як генералізована риса особистості, що вказує на готовність до змін та нововведень. Друга шкала оцінює інтолерантність, яка виявляється в прагненні до чіткості та впорядкованості в усіх сферах життя. Третя шкала визначає міжособистісну інтолерантність, що виявляється у схильності підтримувати відкриті та чесні міжособистісні стосунки (Громова, 2021).

7. Із метою вивчення особистісної креативності було використано **методику діагностики особистісної креативності**, розроблену Є. Є. Туніком у 2003 році, у перекладі П. А. Козляковського в 2004 році. Ця методика дозволяє визначити чотири основні риси творчої особистості: допитливість, уяву, складність та схильність до ризику. Опитувальник складається з 50 тверджень, за допомогою яких оцінюються ці чотири фактори, що тісно корелюють із творчими проявами особистості. Респондент відповідає на висловлювання згідно з інструкцією, наданою в опитувальнику. Для кожного твердження передбачено 4 варіанти відповіді: "в основному вірно", "почасти вірно", "ні", або "не можу вирішити". Методика дозволяє виявити сильні та слабкі сторони особистості (Козляковський, 2004).

8. Із метою діагностики рівня емпатійних здібностей було використано **методику діагностики рівня емпатійних здібностей**, розроблену В. В. Бойком у 1996 році. Ця методика є інструментом для оцінки здатності особистості до емпатії – розуміння та співпереживання емоційним станам інших людей. Вона дозволяє визначити рівень розвитку емпатійних

здібностей, а також виявити домінуючі форми емпатії у поведінці людини.

Методика складається з 36 тверджень, на які респондент відповідає "так" або "ні". Досліджуванний повинен оцінити, чи властиві йому запропоновані характеристики, чи згоден він із твердженнями опитувальника. Ці відповіді спрямовані на виявлення таких аспектів емпатії, як: раціональний канал емпатії, емоційний канал емпатії, інтуїтивний канал емпатії, проникająca здатність, ідентифікація та загальний рівень емпатії. При обробці результатів підраховується кількість збігів відповідей із ключем за кожною шкалою, після чого визначається сумарна оцінка (Афанасьєва, 2022).

9. З метою вивчення психологічної розумності було використано **методику "Psychological Mindedness as a Predictor of Psychotherapy Outcome"**, розроблену Г. Конте, Р. Палтучиком та Б. Янгом у 1990 році для оцінки психологічної розумності (psychological mindedness) та перекладену Л. В. Дроздовою у 2020 році. Цей інструмент дозволяє виявити внутрішній світ особистості, її переживання та почуття.

Методика складається з 45 питань, які охоплюють різні аспекти психологічної розумності, згруповані в 5 шкал: зацікавленість у сфері переживань, доступність переживань, користь від обговорення переживань, бажання і готовність обговорювати переживання, відкритість новому досвіду (Дроздова, 2020).

Обговорення. Дослідження розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності, що лежить в основі представленої концептуальної моделі, спирається на праці вчених, які розглядали грайливість як стійку особистісну властивість. Шкала пустотливості в опитувальниках грайливості таких дослідників, як К. Ярнал і С. Цянь (Yarnal, Qian, 2011), М. Глінн, Дж. Вебстер (Glynn, Webster, 1993), Ч. Шафер і Р. Грінберг (Schaefer, Greenberg, 1997), розкриває широкий спектр цього компонента грайливості – від експресивності й гумору до креативності й ексцентричності. Розроблена концептуальна модель охоплює всі ці прояви й розширює їх, інтегруючи пустотливість як багатогранну властивість в ігрову компетентність. Модель пропонує цілісну структуру, де пустотливість включає не лише яскраві, емоційно насичені прояви, але й стратегічне маневрування у соціальних ситуаціях, здатність до вивчення та трансформації соціальних кордонів. Це розширене трактування дозволяє розглядати пустотливість як важливий ресурс для адаптивної соціальної поведінки загалом та міжособистісної взаємодії зокрема.

Представлена концептуальна модель пустотливості також інтегрує результати психолінгвістичних досліджень вітчизняних учених І. В. Гордієнко-Митрофанової (співавтора цієї статті) та Ю.А. Кобзевої, відображаючи багатогранну семантичну структуру цього поняття. Ядро пустотливості, що включає "жартівливість" і "безпосередність", відображено в моделі як такі характеристики, які забезпечують відкритість та емоційну виразність у соціальній взаємодії. Ці риси підкреслюють важливість легкості та щирості у комунікації, що дозволяє розглядати пустотливість як природний інструмент створення позитивного та

довірливого середовища. Периферійна семантична структура концепту "пустотливості", що включає аспекти, такі як креативність, схильність до провокацій, експерименти з межами дозволеного та прощупування соціальних кордонів, була інтегрована в модель в опис поведінкового патерну ігрової позиції "Пустун". Ця позиція передбачає здатність Гравця-Пустуна свідомо створювати ситуації "випробування себе" й опонента, маневруючи на межі дозволеного. Це дозволяє розглядати пустотливості не просто як рису характеру, а як активну стратегію гнучкого управління соціальною взаємодією, особливо в умовах міжособистісних конфліктів.

Описана концептуальна модель пустотливості також підтверджує результати дослідження грайливості (Гордієнко-Митрофанова, Кобзева, Зусь, Саута, 2019а), де на основі факторного аналізу в рамках створення опитувальника ігрової компетентності (ОИК) було виявлено два латентних фактори грайливості. Один із цих факторів, "Весела пустотливості", об'єднує шкали "Пустотливості" і "Гумор" з додатковими компонентами "Легкість" та "Ф'юг". Зміст цього фактора виявляється, зокрема, у взаємодії з іншими "на межі фолу" – на межі дозволеного.

Запропонована концептуальна модель розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності знаходить пряме підтвердження та розвиток у результатах досліджень і практичних матеріалах, викладених в інтерактивному посібнику "Грайливість чи ігрова компетентність" (Gordienko-Mytrofanova, Sauta, Bezkorovainyi, 2023a). Крім того, висновки, зроблені за результатами тренінгу ігрової компетентності, який тривав з 2014 р., виявили основні критерії розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності, що включають гнучкість, креативність, толерантність до невизначеності, почуття гумору та здатність до маневрування в умовах ризику, здатність діяти на межі дозволеного без втрати контролю й незалежності від зовнішніх оцінок. Ці характеристики є ключовими для розвитку пустотливості.

Розробка концептуальної моделі розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності є важливим внеском у теоретичне та практичне осмислення цього феномену в сучасній психології. Вперше було продемонстровано, що пустотливість виступає не лише елементом дитячої гри, а й ефективною соціальною стратегією. Пустотливість як ключовий елемент грайливості інтегрує в собі низку психологічних характеристик, які сприяють соціальній маневреності та адаптивності в умовах невизначеності й ризику, а також забезпечують емоційну стійкість, ефективне управління міжособистісними конфліктами й передбачають створення нових соціальних реальностей. Важливою характеристикою пустотливості є здатність діяти "на межі фолу" – балансуючи між прямою (агресією) та чемністю (страхом), що дозволяє ефективно маневрувати в соціальних взаємодіях та вирішувати конфлікти у ситуаціях, де ризик порушення соціальних норм є високим.

Представлена модель дозволяє аналізувати емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти пустотливості.

Практичне застосування отриманих результатів полягає у розробці тренінгів для розвитку грайливості / ігрової компетентності та соціальних навичок, де учасники можуть навчитися використовувати пустотливість як ресурс для ефективного керування міжособистісними конфліктами. Це також може бути корисним у терапевтичних інтервенціях, орієнтованих на підтримку емоційної стійкості та комунікативних навичок. Психотехніки, такі як "Архітектор гри", "Емоційний режисер" та "Гумористичний драйв", можуть бути ефективними інструментами для навчання клієнтів мистецтву соціального маневрування на основі ігрової позиції "Пустун".

Отже розробка концептуальної моделі розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності відкриває нові перспективи для використання пустотливості як інструмента розвитку низки м'яких навичок (soft skills), які сприяють успішній соціальній адаптації та ефективній взаємодії з іншими, а також у психотерапевтичній практиці для розвитку емоційної стійкості та комунікативних навичок клієнтів.

Висновки: Запропонована модель надає структуровану основу для аналізу поведінкових, емоційних та когнітивних аспектів пустотливості, що дозволяє дослідити її вплив на психологічне благополуччя особистості та здатність до ефективної взаємодії з іншими.

Концептуальна модель розвитку пустотливості як компонента грайливості / ігрової компетентності є багатокомпонентною структурою, яка включає три основні складові: мотиваційно-цільову, процесуально-діяльну та рефлексивно-результативну.

Мотиваційно-цільова складова визначає основні орієнтири розвитку пустотливості як компонента ігрової компетентності. Вона включає розвиток як ігрової, так і конфліктної компетентності, а також конкретних поведінкових патернів, що властиві ігровій позиції "Пустун".

Процесуально-діяльна складова визначає стратегії розвитку кожного компонента грайливості / ігрової компетентності та охоплює діяльність з опанування ігрової позиції "Пустун". Ця діяльність спрямована на розвиток ключових психологічних характеристик та інтегральних якостей, властивих "Пустуну", таких як ігрова компетентність, емоційний інтелект, здорові стилі гумору, гнучкість особистісних рис у соціальній взаємодії, толерантність до невизначеності, креативність, емпатія, психологічна розумність та темпераментні риси особистості. Ці характеристики формують основу для успішного управління міжособистісними взаємодіями та конфліктами.

Екстравертність відображає типові особистісні риси і схильності, тоді як інтегральні психологічні якості включають комплекс навичок і здібностей, які можна розвивати та які впливають на поведінку в різних ситуаціях. Процесуально-діяльна складова також включає опанування специфічних психотехнік, що допомагають розвивати ці ключові характеристики та якості, властиві "Пустуну".

Рефлексивно-результативна складова спрямована на аналіз досягнень та результатів, отриманих у процесі розвитку пустотливості. Вона включає активну

діяльність, орієнтовану на саморозвиток, та рефлексію, що дозволяє ефективно оцінювати прогрес і вдосконалювати власні навички.

Запропонована модель інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, кожен з яких відіграє важливу роль у формуванні пустотливості як психологічного ресурсу особистості. Це підкреслює важливість пустотливості як інструмента соціальної адаптації, творчого самовираження та ефективного управління міжособистісними конфліктами у різноманітних соціальних контекстах.

Підбір відповідних психодіагностичних методик на основі запропонованої моделі відкриває нові можливості для емпіричного дослідження пустотливості. Методики забезпечують надійність і валідність даних, що є критично важливими для подальшого розроблення діагностичних інструментів, які дозволяють глибше зрозуміти й оцінити пустотливість у різних соціальних і культурних контекстах.

Отримані результати підкреслюють теоретичну й практичну значущість концептуальної моделі, що може бути використана для вдосконалення методів психологічної діагностики та інтервенцій, спрямованих на розвиток ключових гнучких навичок у сучасному світі. Подальші дослідження мають бути зосереджені на вивченні специфічних психотехнік і стратегій, які застосовуються особистостями з високим рівнем пустотливості для ефективного керування соціальними взаємодіями та міжособистісними конфліктами.

Список використаних джерел

- Афанасьєва Н. Є. Особливості взаємозв'язку емпатійності та стратегій поведінки у конфлікті у студентів-психологів. Information and innovative technologies in the turbulence era: collective monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. С. 43-56. URL: http://www.wydawnictwo.wst.pl/oferta_wydawnicza_oraz_zakup_publicacji/wydawnictwa/
- Гордієнко-Митрофанова І.В., Саута С.А., Кобзева Ю.А., Зуєв І.А. Разработка опросника игровой компетентности (ОИК). Психологічний часопис. 2019а. Т.5. №12. С. 280-301. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.12.19>
- Гордієнко-Митрофанова І. В., Баскакова М. В. Концептуальна модель розвитку сензитивності як компонента грайливості / ігрової компетентності. Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей): збірник наукових праць за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 27-29 жовтня 2022 р., ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2022. С. 129-131.
- Гордієнко-Митрофанова І. В., Кобзева Ю. А., Саута С. А. Керівництво щодо використання метафоричних асоціативних карт «HOMO LUDENS» / «Людина, яка грає». Харків: ФОП Лисенко І.Б., 2020а. 125с.
- Гордієнко-Митрофанова І., Саута С. Керівництво з використання метафоричних карт «Homo Ludens» / «Людина, що Грає»: інструктивно-діагност. мат. Вид. 2-е. Київ: Яроченко Я. В., 2024. 111 с. URL: <https://inter-sci-guild.org.ua/kerivnytstvo-z-vykorystannya-metaforichnykh-kart-homo-ludens>
- Гордієнко-Митрофанова І., Саута С., Безкоровайний С. Грайливість чи ігрова компетентність: навч. посібник : в 2 ч. Київ: ГО «МНГ», 2023а. 1 частина. 274с. URL: <https://inter-sci-guild.org.ua/hraylyvist-chy-ihrova-kompetentnist>
- Гордієнко-Митрофанова І., Саута С., Безкоровайний С. Грайливість чи ігрова компетентність: навч. посібник : в 2 ч. Київ: ГО «МНГ», 2023б. 2 частина. 192с. URL: <https://inter-sci-guild.org.ua/hraylyvist-chy-ihrova-kompetentnist>
- Громова Г.М. Інструменти вимірювання толерантності до невизначеності. Адаптація тесту «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона. Наукові студії із соціальної та політичної психології, 2021. Вип.47(50). С. 115-130. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi47\(50\).217](https://doi.org/10.33120/ssj.vi47(50).217)
- Дроздова Л.В. Емпіричне дослідження взаємозв'язку психологічної розумності зі схильністю до різних видів брехні в корисливих злочинців-рецидивістів. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Психологія, 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 143-148.
- Кобзева Ю.А. Психологічні та психолінгвістичні особливості розвитку гумору як компонента ігрової компетентності: дис. ... на здобуття наук. ступеня а-ра філософії [спец.] 053 «Психологія» ДВНЗ "Переяслав-Хмельниць. ДПУ ім. Григорія Сковороди". Переяслав, 2020. 360с.
- Козляковський П.А. Діагностика особистісної креативності (Є.Є. Туник). Загальна психологія : навч. посіб. : (в 2-х т.). Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. С. 91-97.
- П'ятифакторний опитувальник особистості. Особистість: практичні засади вивчення. Том 2. Навч.-метод. посібник : Дмитрієва С. М. та ін. Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 220с.
- Скворцов С., Зайва О. Методика дослідження стилів гумору (HSQ) та Шкала використання гумору як ресурсу стресоподолання (CHS): опис, адаптація, застосування. Вісник Дніпропетровського університету. Педагогіка та психологія, 2005. №11. С. 91-95
- Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи): Навч.-метод. посібник. Вінниця : Вид-во «Діло», 2019. 105с.
- Beck A.T. Cognitive Therapy and the Emotional Disorders. International Universities Press, New York, 1979. 356p.
- Farrelly F., Brandsma J. M. Provocative Therapy. Shields Publishing Company, 1974. 195p.
- Glynn M. A., Webster J. Refining the nomological net of the Adult Playfulness Scale: Personality, motivational, and attitudinal correlates for highly intelligent adults. Psychological Reports, 1993. Vol.72(3,1). P. 1023-1026.
- Gordienko-Mytrofanova I.V., Kobzieva Iu. Gender-and Role-Specific Differences in the Perception of the Concept «Impishness» (based on the results of a psycholinguistic experiment). Psycholinguistics, 2019b. Vol. 25(1). P.33-48.
- Gordienko-Mytrofanova I. V., Kobzieva Iu., Sauta S. L. Psycholinguistic meanings of playfulness. East European Journal of Psycholinguistics, 2019c. 6(1). P.19-31.
- Gordienko-Mytrofanova I., Hohol D., Sauta S. The Conceptual Framework of Interpersonal Conflict as Integration of 7C Playfulness and Positive Psychotherapy. The Global Psychotherapist, 2023c. Vol. 3, 1, P.50-59.
- Kobzieva Iu., Gordienko-Mytrofanova I., Goncharenko-Kulish, A. Defining impishness as a component of ludic competence via restructuring semantic elements of the concept "impishness". Problems of modern psychology, 2020b. Vol.47. P. 118-140.
- Martin R. A., Puhlik-Doris P., Larsen G., Gray J., Weir K. Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. Journal of Research in Personality, 2003. Vol.37. P. 48-75. doi:10.1016/S0092-6566(02)00534-2.
- Moreno J.L. Psychodrama. Beacon, N.Y.: Beacon House, 1946. 428p.
- Myers I. B., McCaulley M. H., L.Quenk N., Hammer A. L. MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator. Third Edition. CPP. Inc, 1998.

- Osborn Alex. *Applied Imagination: Principles and Procedures of Creative Problem Solving*. New York, New York: Charles Scribner's Sons, 1953. 317p.
- Perls F.S. *Gestalt Therapy Verbatim*. Real People Press, Lafayette, 1969. 279p.
- Rogers C. *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. London: Constable, 1951. 560p.
- Schaefer C., Greenberg R. Measurement of playfulness: A neglected therapist variable. *International Journal of Play Therapy*, 1993. Vol.6(2). P. 21-31.
- Vitale, J. E., Newman, J. P., Bates, J. E., Goodnight, J., Dodge, K. A., Pettit, G. S. Deficient behavioral inhibition and anomalous selective attention in a community sample of adolescents with psychopathic traits and low-anxiety traits. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2005. Vol. 33. P. 461-470.
- Watzlawick P., Weakland J. H., Fisch R. *Change: Principles of Problem Formation and Problem Solution*. New York: W.W. Norton, 1974. 174c.
- Yarnal C., Qian X. Older-adult Playfulness: An innovative construct and measurement for healthy aging research. *American Journal of Play*, 2011. Vol.4(1). P. 52-79.

S. BEZKOROVAINYI (Serhii Bezkorovainyi)

a graduate student at the Department of Psychology,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
leading psychologist of TOV "NVPH".

e-mail: serebka3501@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0246-2861>

I. GORDIENKO-MITROFANOVA (Iya Gordienko-Mitrofanova)

doctor of psychological sciences, candidate of philosophical sciences, professor,
professor at the Department of Psychology,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv,
certified psychologist-psychotherapist in the method of positive psychotherapy,

e-mail: ikargm@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5332-0663>

S. SAUTA (Sergey Sauta)

a graduate student at the Department of Psychology,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv,
director of sustainable development of the "Netpeak Group" Group of Companies,
certified psychologist-consultant using the method of Provocative Psychology.

e-mail: sergeisauta@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1213-2655>

CONCEPTUAL MODEL OF MISCHIEVOUSNESS DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF GAME COMPETENCE

This article presents the development of a conceptual model of mischievousness development as a component of playfulness/game competence, which is an important contribution to modern psychology. Mischievousness is considered as a key element that integrates a number of psychological characteristics, such as gaming competence, emotional intelligence, creativity, and flexibility of personality traits in social interactions, which contribute to successful social adaptation and effective management of interpersonal conflicts. An important characteristic of mischievousness is the ability to act "on the verge of foul" - balancing between straightforwardness (aggression) and politeness (fear), which allows you to effectively maneuver in social interactions and resolve conflicts in situations where the risk of violating social norms is high. The model consists of three main components: motivational-goal, which determines the main guidelines for the development of mischievousness; process-activity, which covers activities to develop key psychological characteristics and integral qualities inherent in mischievousness; and reflective-resultative, which is aimed at analyzing achievements and results of self-development. Special attention is paid to mastering specific psychotechniques that help develop key psychological characteristics and integral qualities necessary for successful management of interpersonal interactions and conflicts. The proposed model integrates cognitive, emotional and behavioral components, emphasizing the importance of mischievousness as a tool for social adaptation, creative self-expression and effective conflict management in various social contexts. The selection of appropriate psychodiagnostic techniques based on this model opens up new opportunities for empirical research on mischievousness and the development of diagnostic tools that will allow for a deeper understanding and assessment of mischievousness in various cultural contexts. Further research is focused on studying specific psychotechniques and strategies used by individuals with a high level of mischievousness to effectively manage social interactions and conflicts.

Keywords: *gaming competence, playfulness, mischievousness, gaming position, conceptual model, emotional intelligence, interpersonal interaction, interpersonal conflict, youth, maturity*

References

- Drozdova, L.V. (2020). An empirical study of the relationship between psychological intelligence and the propensity for different types of lies in self-interested recidivist criminals. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ser.: Psykholohiia*, 31(70), 3, 143-148. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/3_2020/3_2020.pdf [In Ukrainian].
- Gordienko-Mitrofanova, I.V., Sauta, S.L., Kobzeva, Yu.A., Zuev, I.A. (2019a). Development of questionnaire of playing competence (QPC). *Psykholohichniy chasopys*, 5(12), 280-301. http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2019_5_12_21 [In Ukrainian].
- Gordienko-Mitrofanova, I. V., Baskakova, M. V. (2022). A conceptual model of the development of sensitivity as a component of playfulness / gaming competence. *Kharkivskiy osinnii marafon psykhotekhnologii (kataloh psykhotekhnologii; tezy dopovidei): zbirnyk naukovykh prats za materialamy VI Vsenker. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu, m. Kharkiv, 27-29 zhovtnia 2022 r., KhNPU imeni H. S. Skovorody. Kharkiv: KhNPU*, 129-131. [In Ukrainian].
- Gordienko-Mitrofanova, I. V., Kobzieva, Yu. A., Sauta, S. L. (2020a). *Guide to using the HOMO LUDENS metaphorical association cards*. [In Ukrainian].
- Gordienko-Mitrofanova, I., Sauta, S. (2024). *Guide to the use of metaphorical cards "Homo Ludens" / "The Man Who Plays": instructional and diagnostic materials*. Elektronni dannii. 111 c. on-line. <https://inter-sci-guild.org.ua/kerivnytstvo-z-vykorystannya-metaforychnykh-kart-homo-ludens> [In Ukrainian].

- Gordienko-Mytrofanova, I., Sauta, S., Bezkorovainyi, S. (2023a). *Playfulness or game competence: teaching and supervision. training manual for students. distance educational forms: in 2 parts*. Elektron. dan. Kyiv: HO «MNH». 1 chastyna, 274s. <https://inter-sci-guild.org.ua/hraylyvist-chy-ihrova-kompetentnist> [In Ukrainian].
- Gordienko-Mytrofanova, I., Sauta, S., Bezkorovainyi, S. (2023b). *Playfulness or game competence: teaching and supervision. training manual for students. distance educational forms: in 2 parts*. Elektron. dan. Kyiv: HO «MNH». 2 chastyna, 192s. <https://inter-sci-guild.org.ua/hraylyvist-chy-ihrova-kompetentnist> [In Ukrainian].
- Gromova, H.M. (2021). Tools for measuring uncertainty tolerance. Adaptation of the test "Intolerance to Uncertainty Scale" by N. Carleton. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 47(50), 115-130. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi47\(50\).217](https://doi.org/10.33120/ssj.vi47(50).217) [In Ukrainian].
- Kobzieva, Yu.A. (2020). *Psychological and psycholinguistic features of the development of humor as a component of game competence*. dys. ... d-ra filosofii v haluzi znan 05 Sotsialnoi ta povedinkovi nauky: (spets.) 053, Pereiaslav, 360s. [In Ukrainian].
- Kozliakovskiy, P.A. (2004). *Diagnostics of personal creativity (E.E. Tunik)*. Zahalna psykholohiia : navch. posib. : (v 2-kh t.). Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. P. Mohyly, 91-97. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/160/25.pdf>. [In Ukrainian].
- Skvortsov, S., Zaiva, O. (2005). Humor Styles Research Methodology (HSQ) and Humor Use Scale as a Stress Coping Resource (CHS): description, adaptation, application. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Pedagogika ta psykholohiia*, 11, 91-95. [In Ukrainian].
- Yatsiuk, M. (2019). *Emotional intelligence of the individual (on the wave of the New Ukrainian School): Educational and methodological guide*. Vinnytsia: Vyd-vo «Dilo». [In Ukrainian].
- Afanasieva, N. Ye. (2022). Peculiarities of the relationship between empathy and conflict behavior strategies in psychology students. *Information and innovation technologies in the era of turbulence: a collective monograph*. Publishing House of University of Technology, Katowice, 43-56. http://www.wydawnictwo.wst.pl/oferta_wydawnicza_oraz_zakup_publicacji/wydawnictwa/
- Beck, A.T. (1979). *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. International Universities Press, New York, 356p.
- Farrelly, F., Brandsma, J. M. (1974). *Provocative Therapy*. Shields Publishing Company, 195p.
- Five-factor personality questionnaire*. (2017). Personality: practical principles of study. v. 2. Navchalno-metodychnyi posibnyk (Ukladachi: Dmytriieva, S. M., Maksymets, S. M., Butuzova, L. P., Dubravska, N. M., Fryz, I. V., Sydorenko, N. I., Stakhova, O. O., Machushnyk, O. L.). Zhytomyr: vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, pp. 330. <http://eprints.zu.edu.ua/31677/1/%d0%9e%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b8%d1%81%d1%82%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c.pdf>
- Glynn, M. A., Webster, J. (1993). Refining the nomological net of the Adult Playfulness Scale: Personality, motivational, and attitudinal correlates for highly intelligent adults. *Psychological Reports*, 72(3,1), 1023-1026. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2466/pr0.1993.72.3.1023>
- Gordienko-Mytrofanova, I.V., Kobzieva, Iu. (2019b). Gender and Role-Specific Differences in the Perception of the Concept «Impishness» (based on the results of a psycholinguistic experiment). *Psycholinguistics*, 25(1), 33-48. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-25-1-33-48>
- Gordienko-Mytrofanova, I. V., Kobzieva, Iu., Sauta, S. L. (2019c). Psycholinguistic meanings of playfulness. *East European Journal of Psycholinguistics*, 6(1), 19-31. <https://eejpl.vnu.edu.ua/index.php/eejpl/article/view/27>
- Gordienko-Mytrofanova, I., Hohol, D., Sauta, S. (2023c). The Conceptual Framework of Interpersonal Conflict as Integration of 7C Playfulness and Positive Psychotherapy. *The Global Psychotherapist*, 3, 1, 50-59. <http://dx.doi.org/10.52982/lkj180>
- Kobzieva, Iu., Gordienko-Mytrofanova, I., Goncharenko-Kulish, A. (2020b). Defining impishness as a component of ludic competence via restructuring semantic elements of the concept “impishness”. *Problems of modern psychology*, 47, 118-140.
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray J., Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 37, 48-75. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00534-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00534-2)
- Moreno, J.L. (1946). *Psychodrama* (Vol. 1). Beacon, N.Y.: Beacon House.
- Myers, I. B., McCauley, M. H. L., Quenk, N., Hammer, A. L. (1998). *MBTI Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator*. Third Edition. CPP, Inc.
- Osborn, A. (1953). *Applied Imagination: Principles and Procedures of Creative Problem Solving*. New York, New York: Charles Scribner's Sons.
- Perls, F.S. (1969). *Gestalt Therapy Verbatim*. Real People Press, Lafayette.
- Rogers, C. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. London: Constable.
- Schaefer, C., Greenberg, R. (1993). Measurement of playfulness: A neglected therapist variable. *International Journal of Play Therapy*, 6(2), 21-31.
- Vitale, J. E., Newman, J. P., Bates, J. E., Goodnight, J., Dodge, K. A., Pettit, G. S. (2005). Deficient behavioral inhibition and anomalous selective attention in a community sample of adolescents with psychopathic traits and low-anxiety traits. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 461-470.
- Watzlawick, P., Weakland, J. H., Fisch, R. (1974). *Change: Principles of Problem Formation and Problem Solution*. W.W. Norton, 174p.
- Yarnal, C., Qian, X. (2011). Older-adult Playfulness: An innovative construct and measurement for healthy aging research. *American Journal of Play*, 4(1), 52-79.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2024 (The article was received by the editors 27.09.2024)

Стаття рекомендована до друку 23.11.2024 (The article is recommended for printing 23.11.2024)